

Legenda ze smutné země jest umělecky citícimu člověku trapnou četbou. Trapnou hlavně proto, že tu byly konec konců sliby, které byly oklamány, že práce jako umělecké dílo jest zvrhlá. Příčina toho jest prostá: slečna Jesenská nemá umělecké kázně, nedává dozrát žádné své myšlenky, žádnému svému záměru, rozdrobuje se v literárním koketování. Nemá předně toho, co činí básníka básníkem: otevřeného, přímého poměru ke svým osobám. Básník jest *soudcem* svých figur a v nich jejich doby — ale nic není vzdálenější vpravdě slečně Jesenské než soud, třeba se místy tvářila, jako by chtěla soudit. Autorka nemá jasného, určitého názoru o své rekyňi, Zdence Havlíčkové; rozkolísán jest její soud o ní a rozkolísána tím i celá kompozice. Autor může jistě milovat svého reka při tom, že jej soudí, ale sl. Jesenská nemiluje ani svoji Zdenky; koketuje s ní jen, činí ji strašně zajímavou, záhadnou, mysteriosní, kupí mlhy, kde je má rozptylovat. Autorka tváří se na několika místech, jako by vinila z bědného osudu Zdenčina společnost, tehdejší české machernictví a střízlivost, ale vyvrací se na jiných místech, kde napovídá, že vina leží hloub: ve vlastní duši Zdenčině, v jejím bytostném ustrojení. Zdenka slečny Jesenské jest totiž jakýsi ženský René: duše raněná chimérou touhy, nikdy neuspokojená, věčně rozčarovaná, nahlodaná nudou, zprahlého srdce a lačných nervů, chtívá neustále sensací, nových záchvěvů a ostnů. Jest těžko představit si mladou dívku takového charakteru — mladou dívku, která, uvažte, nemá žádných nebo jen nepatr-

61
ných zkušeností erotických. Bylo by třeba ruky velikého psychologického mistra, aby taková figura byla *organicky*, ve svých složkách, ozřejměna, prokreslena a hlavně geneticky vyložena ve svém růstu.

Tedy autorka dokazuje více, než chtěla, a tím ukazuje bezděky, že neví jasně, čeho chce; odtud umělecký rozlad. Národ nebo česká společnost šedesátých let není přece vinna, že Zdenka má romaneskní fantasii, duši zneklidnělou a zraněnou, kterou bolí normální skutečný život a která lační po opiu a hašiši, po Baudelairových „umělých rájích“, která se odvrací s nechutí od svých českých ctitelů a touží po rytířských a exotických exemplářích mileneckých. Položení její třebaš ve Francii bylo by navlas stejné, jen se záměnou jmen a měřítek: i tam protivili by se jí příčinliví velkoobchodníci a milionáři domácí a toužila by po anglickém lordovi. A v Anglii snila by zase o indickém princí! A tak dále. Slovem: příčina jest vnitřní a do vnějšího světa jest jen promítána.

Ale umělecké nedorozumění slečny Jesenské jde ještě dál. Její legenda jest založena jako erotická tragedie ženy. Ale na kterém místě přizná se Zdenka, že nebyla vůbec schopna k životu, že narodila se s velikou nechutí k němu. Tím rozbijí se nám však celá tragedie ženy — pak byla by Zdenka nešťastna i tehdy, kdyby byla *mužem* — její bída jest pak jen prostě všeobecně lidská. Jest nešťastna tím neštěstím, kterým byl nešťasten Chateaubriandův René, nebo Turgeněvův Neždanov, nebo Gončarovův Oblomov. „Narodil jsem se vykloubeným,“ praví Neždanov. Tedy fatalita *přírodní* — a ne *kulturní* tragedie, jak se tváří práce slečny Jesenské.

Látka, kterou si obrala zde slečna Jesenská (a kolem níž točí se v různých variantech i jiné její práce), jest látka veliká, látka opravdu tragická. Jedna ze tří čtyř největších tragických látek, které jsou. Všichni máme právo na štěstí, žena má je dvojnásob, a jest to strašná tragedie, když ženě s erotickým talentem, která by chtěla a mohla učiniti z lásky opravdové umění — a něco takového tanulo snad na mysli autorce — jest zmařeno vlastní

její poslání, radost a smysl jejího života. A kdyby to zaviňovala společnost nebo národ, kdyby ji mátl úmyslně v jejím určení, není pochyby, zasloužil by kletby; ostatně společnost, která by toho chtěla provozovat, potrestala by se brzy sama: připravila by se o všechno koření života, které přenáší přes jeho tíhu a nudu. Ale tak tomu není: tragédie ženy bývá v tom, že obyčejně sama se mýlí a mate v sobě a o sobě... Je-li čím vinna společnost, tož jen tím, že neučí nejněsnadnějšímu umění, kterak býti šťasten, kterak viděti hrdinně a nemalicherně svůj osud, své určení, a sledovati je a jen je přes všechny překážky. Ale ovšem proti fatalitě přírodní (a ten jest vlastně případ Zdenčin) ani to by nic nepomohlo: jsou a budou individua prostě nepoučitelná, vzdorující samým svým organismem vši harmonisaci, individua předurčená k neštěstí, skonu, bědě, schnoucí od kořenů, rodící se již s duší rozvrácenou a zamořenou...

Tragedie, která leží v Legendě, třebaž ji autorka minula, žádala by *největší umělecké kázně, veliké, přísné, zákonné linie* — čehosi, co naprosto uniká sléčně Jesenské (čimž nikterak neupírám jí poctivé umělecké snahy, jako nepopírám některých příjemných stránek jejího drobného talentu tam, kde si dovede nalézt pole sobě přizpůsobené). Byla by analogickou tragedií romaneskní desiluse, kterou napsal Flaubert v Madame Bovary. Jako ona musila by to být práce čistá, průhledná a zákonná jako hlať, účelná, úsporná a ciselovaná jako dýka, členěná a sevřená jako dokonalý sonet.

Růžena Svobodová: Povídky

Ve sbírce krásného písemnictví, určené mládeži, vyšlo několik povídek pí Svobodové, kterými jsem okouzlen jako již dávno ničím: jest v nich víc poesie a umění než v celých tučných svazcích proslulých českých románů. Nesmíte myslit při těchto povídkách na běžnou dětskou literaturu, tak titěrně zmalichernující nebo zploštělou do známých žalostných moralistických trivialit. Ani povídka Touhy, která může se snad někomu zdáti moralistickou, není ničím než tesknou pohádkou, zákonným a tragickým podobenstvím života — a nadto a jen tak docela mimochodem a nádavkem ještě jedinečným psychologickým portrétem moderního, nervosního, velkosvětského dítěte ze starého rodu, raněného záhadnou ranou, schnoucího jí od kořene, které má na příliš bledém čele vtištěnu osudnou náповěď předčasné smrti.

Umělecká hodnota těchto prací pí Svobodové jest v jejich zvýšené pravdivosti, ve správném tempu a rázu celého přednesu, v podivně spravedlivé celkové intonaci, celkové atmosféře. Dětský svět u pí autorky jest úžasně vážný, opravdový, horký, napjatý a tragicky nejistý, jakým také vpravdě jest dětský život. Zde žije se opravdově, horečně, se zvýšeným napětím i se zvýšenou pozorností; jest to život vpravdě velmi přísný a tragický, zalitý lítostí, zneklidnělý stíny, které do něho vbíhají temnými předtuchami se všech stran. Nic malicherného, titěrného a hravého v knize pí Svobodové: malicherní bývají jen dospělí, nikdy ne děti.

Povídky, sebrané v tento svazček, vznikly zcela spontánně, bez úmyslu psáti dětskou literaturu, vedle ostatní tvorby autorčiny; jsou rozsety po třinácti letech jejího díla. Rozkošné, ba-